

TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİNİN PARTİLEŞME SÜRECİ: CKMP'DEN İYİ PARTİ'YE TÜRKİYE'DE MİLLİYETÇİ PARTİLER

THE PARTYING PROCESS OF TURKISH NATIONALISM: NATIONALIST PARTIES IN TURKEY FROM CKMP TO THE İYİ PARTY

НАЦИОНАЛИЗМ В ТУРЕЦКОЙ НАЦИОНАЛИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ: ОТ ЧКМП К ИЙИ ПАРТИИ НАЦИОНАЛЬНЫЕ ПАРТИИ В ТУРЦИИ

Ali Rıza SAVAS*
Ahmet Hikmet ZABUN**

ÖZ

Fransız İhtilali ile ortaya çıkan ve sonrasında dünyanın önemli bir bölümünü etkileyen milliyetçilik akımı Osmanlı Devleti'ni de etkilemiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde milliyetçilik hareketi ulus-devlet bilinci olarak kendini göstermiştir. "Türk" ve "millet" kavramlarına yapılan vurgu bu anlamda milliyetçilik göstergesi olarak karşımıza çıkıyor. Cumhuriyet dönemi Türk siyasal hayatında birçok parti kurulmuş ve yönetime talip olmuştur. Bu partiler belirli toplumsal kesimlerin bir araya gelmesiyle ortaya çıkmış ve genelde bir ideolojik hareketin de temsilcileri konumunda olmuşlardır. Sol, sağ, liberal, din ve milliyet temelli siyasal partiler siyasal faaliyetler yürütmüşlerdir. Bu çalışmada çok partili demokratik hayatta Türk milliyetçiliğini hareket noktası olarak kabul eden ya da toplumsal kesimlerce Türk milliyetçiliği bağlamında konumlandırılan partilere ve partileşme sürecine ilişkin tarihsel akış ve karşılaştırmalara yer verilmektedir. İlk olarak, milliyetçilik kavramının ortaya çıkışı, tanımları ve Türkiye'deki milliyetçi hareketlerin teorik çerçevesi ele alınmaktadır. Kavramın çeşitli tanımları yapılmakta ve kökenine ilişkin farklı değerlendirmeler yapılmaktadır. Bu bağlamda milliyetçiliğin vatandaşlık, vatanseverlik, etnikçilik, yabancı düşmanlığı, şovenizm gibi kavramlarla ilişkili olarak zenginleştiği vurgulanmakta, Almanya, İngiltere veya Fransa'nın milliyetçiliğin beşiği olduğu görüşlerine yer verilmektedir. Bu doğrultuda CKMP, MHP, BBP ve İYİ Parti'nin tarihsel gelişim süreçlerine yer verildikten sonra analiz ve karşılaştırmalar yapılmıştır. Değerlendirme aşamasında ise Türkiye'de milliyetçilik

* **ORCID:** [0000-0003-0112-8033](https://orcid.org/0000-0003-0112-8033), Dr. Öğretim Görevlisi, Bitlis Eren Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, a.savas@beu.edu.tr

** **ORCID:** [0000-0003-3783-8168](https://orcid.org/0000-0003-3783-8168), Dr. Öğr. Üyesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, zabun@ksu.edu.tr

Kaynak Gösterim / Citation / Цитата: Savaş, A. R. & Zabun, A. H. (2023). TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİNİN PARTİLEŞME SÜRECİ: CKMP'DEN İYİ PARTİ'YE TÜRKİYE'DE MİLLİYETÇİ PARTİLER. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, (59), 146-165. DOI: [10.17498/kdeniz.1298283](https://doi.org/10.17498/kdeniz.1298283)

Türk Milliyetçiliğinin Partileşme Süreci: Ckmp'den İyi Parti'ye Türkiye'de ...

vurgusuyla öne çıkan partiler ile milliyetçi olarak algılanan partilere ilişkin karşılaştırma ve değerlendirmeler yapılıyor. Milliyetçiliğin önemli bir oy potansiyeline sahip olduğu ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde her dönem temsil edilme olanağına sahip olduğu ve yüzde yirmi oy potansiyeline sahip olduğu değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkçülük, Millet, Milliyetçilik, Siyasal Partiler, Türk Siyasal Hayatı

ABSTRACT

The nationalism movement, which emerged with the French Revolution and affected a significant part of the world afterwards, also affected the Ottoman Empire. In the Republic of Turkey, which was established after the collapse of the Ottoman Empire, the nationalism movement manifested itself as a nation-state consciousness. The emphasis on the concepts of "Turk" and "nation" appears as a nationalist indicator in this sense. In the Turkish political life of the Republican period, many parties were established and aspired to government. These parties emerged with the unification of certain social segments and were generally the representatives of an ideological movement. Political parties based on left, right, liberal, religion, and nationality have carried out political activities. In this study, the historical flow and comparisons regarding the parties that accepted Turkish nationalism as a starting point in multi-party democratic life or were positioned in the context of Turkish nationalism by social segments and the process of party formation are included. The first, discusses the emergence of the concept of nationalism, its definitions, and the theoretical framework for nationalist movements in Turkey. Various definitions of the concept are offered and there are different evaluations regarding its origins. In this context, the enrichment of nationalism in relation to concepts such as citizenship, patriotism, ethnicism, xenophobia, and chauvinism is emphasized, and the views that Germany, England or France is the cradle of nationalism are included. In this regard, after the historical development processes of CMKP, MHP, BDP, and İYİ Party are provided, analysis and comparisons are made. In the evaluation phase, comparisons and evaluations are made regarding the parties that stand out with an emphasis on nationalism in Turkey and the parties that are perceived as nationalist. It has been evaluated that nationalism has a significant vote potential and has the opportunity to be represented in the Turkish Grand National Assembly in every term and has a twenty percent vote potential.

Keywords: Turkism, Nation, Nationalism, Political Parties, Turkish Political Life

АННОТАЦИЯ

Движение национализма, возникшее во времена Французской революции и впоследствии оказавшее влияние на большую часть мира, также повлияло на Османскую империю. После крушения Османской империи на территории Турецкой Республики, основанной впоследствии, националистическое движение проявило себя как осознание национального государства. В этом контексте акцент на понятиях "турк" и "нация" становится показателем национализма. В турецкой политической жизни периода Республики было создано множество партий, которые претендовали на власть. Эти партии обычно возникали в результате объединения определенных социальных групп и, как правило, являлись представителями идеологического движения. В стране функционировали политические партии, ориентированные на лево, право, либерализм, религию и национализм. В данной работе рассматривается исторический процесс создания партий и связанных с этим событий, связанных с национализмом, как движущей силой многопартийной демократии. Сначала рассматривается происхождение понятия национализма, его определения и теоретические рамки националистического движения в Турции. Делаются разные

определения этого понятия, и проводятся разные оценки его происхождения. В этом контексте отмечается, что национализм богатеет в связи с понятиями гражданства, патриотизма, этничности, враждебности к иностранцам, шовенизма и т. д. и утверждается, что Германия, Великобритания или Франция являются колыбелью национализма. Затем проводится анализ и сравнение исторического развития ЧКМП, МПП, ББП и "Хорошей партии". В завершении производятся сравнительные оценки и анализ тех партий, которые выделяются акцентом на национализме, и тех, которые воспринимаются как националистические. Отмечается, что национализм имеет значительный потенциал в выборах и в Турецком парламенте и имеет потенциал на 20% голосов.

Ключевые слова: турецкий национализм, нация, национализм, политические партии, турецкая политическая жизнь.

1. GİRİŞ

Fransız İhtilali ile doğduğu ve dalga dalga yayıldığı ifade edilen milliyetçilik akımları Osmanlı İmparatorluğunu da etkilemiş sonrasında kurulan yeni Türkiye Cumhuriyeti'nde de bu etki görülmüştür. Yasalar önünde eşit vatandaşları işaretleyen ulus-devlet bilinci imparatorlukların yıkılma sürecini hızlandırmış ve birçok ulus devlet tarih sahnesinde yerini almıştır.

Milliyetçilik çalışmaları ya da araştırmaları yapanların üzerinde durdukları temel kavramlar; toprak ve milli sınırlar, ırk, ana dil ve milli yazı, ortak tarih, din, propaganda ve eğitim gibi kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Milliyetçi hareketler bu kavramlarının bir kısmını ya da tamamını kullanarak siyaset üretmeye çalışır ve bu doğrultuda yönetime talip olurlar.

Birçok ülke ve sınırı etkileyen milliyetçilik akımı toplumsal yapılar içerisinde bir oluşuma sebep olmuş ve bu kapsamda yapılaşma süreci gerçekleşmiştir. Örneğin Osmanlı İmparatorluğunun son döneminde yönetimi ele alan İttihat ve Terakki Cemiyeti Türk Milliyetçiliğinin temsil edildiği bir mecra olarak ifade edilebilir. Osmanlı İmparatorluğunun yıkılmasının ardından kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde de "Türk", "ulus" ve sonrasında "millet" kavramları eskiye göre daha sık olarak görülmeye başlanmıştır.

Türkiye'de Kürt hareketi çerçevesinde kurulan siyasal partilerin dışındaki hemen bütün partilerin Türk milliyetçiliği düşüncesinin etkisi altında kaldığı ya da milliyetçi bir düşünceye sahip olmaya zorlandığı yadsınamaz bir gerçek olarak ifade edilmektedir (Tuncel, 2015: 215). Ancak Türkçülük ya da Türk milliyetçiliğini parti programına alan ya bu programla kurulan partiden ayrılarak ayrı bir yol izleyen milliyetçi partiler Türk siyasal hayatının önemli unsurları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmada milliyetçilik kavramı, Türk siyasal hayatında Türk Milliyetçiliğini kurucu değerleri olarak ifade eden ya da Türk Milliyetçiliği algısıyla değerlendirilen ve partileşme sürecini tamamlayan partilere ilişkin tarihsel bir süreç ortaya konulacak ve CKMP'den İYİ Parti'ye yaşanan değişimler ve gelişmeler karşılaştırmalı olarak ortaya konulacaktır.

2. MİLLİYETÇİLİK KAVRAMI, DOĞUŞU VE TÜRKİYE'DE MİLLİYETÇİLİK HAREKETLERİ

Milliyetçilik, ideoloji gibi tek bir tanım ya da anlamla sınırlandırılmayacak kadar kullanışlı ve işlevsel bir kavram olarak ifade edilmektedir. Kavram, "*yurtaşlık, yurtseverlik, popülizm, etnizm, etnosantrizm, yabancı düşmanlığı, şovenizm, emperyalizm...*" gibi terimlerle zenginleşmekle kalmamış; *millet, milliyet, etnisite, kültür, ırk, ırkçılık, halk,*

Türk Milliyetçiliğinin Partileşme Süreci: Ckmp'den İyi Parti'ye Türkiye'de ...

yurtseverlik” Yine milliyetçiliğin var olan tanımlamalarından en fazla bilinenleri vb. diğer terimlerle de iç içe geçmiş ve bir müphemliğe bürünmüştür (Ertan & Örs, 2018: 41).

Tek bir tanım ya da anlamla ifade edilemeyecek olsa da milliyetçilik; milliyetçi siyasi örgütlenmenin merkezi ilkesi olan bir inanç olarak tanımlanmakta ve milliyetçiliğin iki temel varsayımına dayandığı ifade edilmektedir: İnsan türünün doğal olarak milletlere ayrılması ve milletin en uygun ve muhtemelen en meşru siyasal hakimiyet birimi anlamında siyasal bir cemaat olması (Heywood, 2011:337). Yine milliyetçiliğin var olan tanımlamalarından en fazla bilinenleri; *“Milletlerin oluşma ya da gelişme süreci; Bir millete ait olma duyarlılığı ya da bilinci; Bir milletin dili ve simgelerle temsili; Bir milleti temsil eden toplumsal ve siyasal hareket; Hem genel hem de özel bir millet öğretisi ve/veya ideolojisi”* olarak sıralanmaktadır (Ertan & Örs, 2018: 41).

Milliyetçilik ulus olma ya da bir ulus meydana getirmenin bilinci olarak ifade edilmektedir. Dünya toplumlarının ulus öncesi oluşumlardan ulus olma aşamasına varma çabasının hem bir ürünü hem de ideolojik aracı olma özelliği de ayrıca vurgulanmaktadır (Baydur, 1994: 33). Milletin oluşum dönemindeki şartlara ve amaca göre tanımlandığını belirten Akçura, Almanların ırk ve dil çerçevesinde tarihsel zorunluluğu, Fransızların istek ve irade kapsamında bireysel özgürlüğü, İtalyanların ise toprak ve dili yani coğrafi ve tarihsel zorunluluğu milletin oluşum ve gelişmesinde en başta gelen unsurlar olarak gördüklerini belirtir (Akçura, 1990: 12-13).

Latince “Nasci” fiilinden gelen ‘doğmak’ anlamındaki ulus terimi aynı coğrafi kökene sahip insanlar grubunu belirtmek amacıyla kullanılmıştır. Aynı bölgeden ya da aynı ülkeden gelen Ortaçağ üniversite öğrencilerini, meslek birliği veya ticari lonca mensuplarını ifade eden terim sonraları ortaçağ Avrupa’ında toplumun manevi, siyasal temsilcilerini ifade etmek için kullanılmaya başlanmıştır. Modern anlamı ile ulus sözcüğü demokratikleşme süreci yaşayan 16.yüzyıl İngiltere’inde halkla eş anlamlı olarak kullanılmıştır. 1789 Fransız İhtilali ile halkın egemenliğinin devlette somutlaşmış olması ulus kavramının devletle tebaası arasındaki ilişkileri kapsayan bir içeriğe dönüşmesini sağlamıştır. Ulus-devlet kavramı bu tarihsel süreçten kaynaklanır. Ulus-devlet içerisinde görülen aidiyet hissini genele yayılmış olması yoğun bir milliyetçilik ve ötekini dışlama şeklinde belirginleşir. Halkın özgürleşmesini sağlayan araç olan millete karşı sadakat duyması milliyetçiliğin özgün ilk versiyonu olarak değerlendirilmektedir (Dieckhoff & Jaffrelot, 2018: 11-13). Milliyetçiliğin iktidarı ele geçirmeye çalışan ve bunu milliyetçi iddialara dayandırarak meşrulaştıran bir siyasal hareket ve ideoloji olduğunu belirten Kerestecioğlu, milliyetçi iddiaların kendine özgü bir milletin var olduğu varsayımına dayandığını ve bu milletin çıkarlarının ve değerlerinin diğer tüm çıkar ve değerlerden üstün görüldüğünü ifade eder. Milliyetçi iddialar; milletin siyasal egemenliğini kullanması yani bağımsız olması gerektiğini öne sürer. Sadakatin, bağlılığın, meşruiyetin biricik öznesi haline gelen millete 19.yüzyılda rastlanır. Fransız milliyetçiliğinin önde gelen isimlerinden Ernest Renan’ın “Millet Nedir” başlığıyla verdiği konferansta yaptığı tanımlama “Millet bir ruhtur, manevi bir ilkedir. Bu ruhu, bu manevi ilkeyi iki şey oluşturur. Bunlardan biri geçmişe, diğeri ise şimdiye aittir. Biri zengin anıtlar mirasının müşterek sahipliği, diğeri gerçek rıza birlikte yaşama arzusu, herkesi ortaklaştıran mirasa değer vermeye devam etme iradesidir. İnsan ve toplum irticalen ortaya çıkmış bir şey değildir. Millet, tıpkı birey gibi gayret, fedakârlık ve adanmışlıkla dolu uzun bir geçmişin nihai halidir...” (Kerestecioğlu, 2009: 314-320). Milliyetçilik konusunun ortak değerler, tarihsel miras, bir arada yaşama arzusu ve iradesi ve bu birlikteliğin ortak çıkarlarını koruma bağlamında ele alındığını göstermektedir. Milliyetçi hareketlerin oluşumunda milli devletin kuruluş sürecinin belirleyici bir önem taşıdığını ifade eden Bora, Milli devlet ve onunla birlikte teşekkül eden modern iktidar aygıtının icraat ve söylemiyle bir millet ve milli

bir kimlik kurduğunu belirtir. “Aslında kimiz?” ve “nasıl olmalıyız?” sorularının cevapları iktidar vasıtasıyla sabitlenir (Bora, 2014: 13).

Milliyetçiliğin kökenlerinin genel olarak Alman romantik düşüncesinde arandığı ifade edilmektedir. Romantik akım, Hans Kohn’a göre 1800’lerden itibaren Alman milliyetçiliğinin yükselmesinde önemli bir katkı sağlamıştır (Özkırımlı, 2009:34). Ancak bu konuda da farklı iddialar çerçevesinde bir müphemliğin olduğunu ifade edebiliriz. Milliyetçilik; Sosyolog Liah Greenfeld ve tarihçi Adrian Hastings'e göre “İngiltere’de; Alman tarihçi Alter’a göre Fransa’da; Breuilly ve Kedourie’ye göre ise Almanya’da ortaya çıkmıştır. Hayes de, bugün bilinen biçimiyle modern anlamda milliyetçiliğin ilk beşiğinin İngiltere olduğunu” ileri sürmektedir. Diğer bütün düşünürlerden farklı olarak Anderson ise “milliyetçiliğin Avrupa dışında bir yerde, Latin Amerika’daki bağımsızlık hareketlerinin arasında doğduğunu” ifade etmektedir (Ertan & Örs, 2018: 53).

Milliyetçilik tarihsel süreç içerisinde halk egemenliği, imparatorlukların yıkılması ve ulus-devletlerin ortaya çıkması ile ilişkili bir kavram olarak ortaya çıkmakta ve ulus devletlerinin yapısal olarak sağlanmasında ve varlığını sağlıklı bir biçimde devam ettirmesi motivasyonu da etkinliğini devam ettirmektedir.

2.1. Türkiye’de Milliyetçilik Hareketleri

Ülkemizde üç düşünce akımı olduğunu ifade eden Gökalp bunları çağdaşlaşmak, İslamlaşmak ve Türkleşmek olarak sıralamaktadır. Bu düşünce akımlarının gerçek ihtiyaçlardan doğduğunu ifade eden Gökalp, ulusallık duygusunun bir kavimde uyandıktan sonra kolayca yayıldığını belirtmekte, bu duygunun sahiplerinde yardımlaşma, özveri, çalışıp çabalama duygularını artırarak ahlak, dil, edebiyat, ekonomi ve siyaset alanlarında yükselmelerini sağladığını vurgulamaktadır. Bu durumun komşu kavimlerde de özenti oluşturmasının olağan olarak yayılmasının çok doğal olduğu da belirtilmektedir (Gökalp, 2005: 15-16).

Türkçülük veya Türk Milliyetçiliği kavramının tarihselliğine bakacak olursak çok eski bir geçmişi olmadığı, 19. Yüzyıl sonlarında ortaya çıktığı söylenebilir (Georgeon, 2009: 1). Türkçülük ile ilgili yapılan çalışmalarda bir sıralama yapmak gerekirse en ön sıraya Kırmızı Tatar Gaspralı İsmail Bey’in 1880’li yılların başında Rus dilinde yayınlamış olduğu makaleleri koymak gerekmektedir. Bu çalışmaların içeriğine baktığımızda Asya kıtasında yaşayan kendilerini Türk-Tatar vb. olarak adlandırılan bütün kavimleri tek bir millet olarak sınıflandırmış ve bu bağlamda Pan-Türkçü bir idealizm ortaya koymuştur. Bu çerçevede Gaspralı İsmail’in Türkçü anlayışının içeriğine baktığımızda İslamcı nüvelerle iç içe geçmiş olduğu söylenebilir. Onun fikirleri ile birlikte “Kırım Tatarları arasında başlayan Türkçü-Pan-Türkçü düşünceler Volga Tatarları arasında da yayıldı. Volga tatarlarının ve özellikle onların Kazan kolunun Pan-Türkçü düşüncelere yönelmesinde Rusların yayılmacı siyasetlerine tepkinin payı vardır. Daha öncesinde Rusların Orta Asya pazarlarına dini engeller nedeniyle girememeleri nedeniyle Batı ile bu pazarlar arasında aracı işlevini yürüterek toplumsal konularını geliştirmiş ve Volga Tatarları, Pan-Türkçülüğü, kendi egemenliklerini tüm Müslüman-Türk halkları üzerinde yaymak amacıyla ele alırlarken; aynı zamanda Orta Asya pazarlarına sokulmaya çalışan Rus burjuvasına karşı bir silah olarak da değerlendirme çabası içerisindeydiler” (Kurban, 2005: 1).

Bir akım olarak Türk milliyetçiliğinin ortaya çıkışı, Türk aydınlarının Osmanlı İmparatorluğunun çöküşünü engellemek için çare arayışlarının bir sonucudur. Bu akım Türkçülük olarak tanımlanmış, Tanzimat ile açılan Batılılaşma döneminde oluşan fikirlerin “kendini arama”, “kendine dönme” arayışları Türk Milliyetçiliğinin kültürel ve entelektüel esaslarını biçimlendirmeye başlamıştır (Oba, 1995: 11-12). Türkçülük ile ilgili her tartışma,

Türk Milliyetçiliğinin Partileşme Süreci: Ckmp'den İyi Parti'ye Türkiye'de ...

onun geçmişte hiç var olmamış ya da farklı şekiller altında karşımıza çıkan “kültürel, siyasal, tarihsel” kökleriyle beraber bir mukayese içerisinde ele alınmalıdır (Karpas, 2009: 17).

19. yüzyılın sonlarına doğru Osmanlı artık varlığını devam ettirmek ve topraklarını muhafaza etmek hususunda zorlanmaya başladığını söyleyebiliriz. Ekonomik olarak gelişmiş ülkelerin yarı sömürgesi haline gelen devlet, gerek Avrupa ülkelerinin üzerinde kurmuş olduğu baskı gerekse devletin tebaası olan etnik grupların Fransız İhtilali ile beraber dünyayı etkisi altına almaya başlayan milliyetçi duygular nedeniyle kendi otoritesini sağlama konusunda çok ciddi sıkıntılarla karşı karşıya kalmıştır. Devletin girmiş olduğu gerileme ve hatta çöküş sürecinde Osmanlı aydınlarının devleti tekrar ihtişamlı dönemlerine ulaştırmak için aralarında yaptıkları en temel tartışma konularının başında bu geriye gidişe çözüm bulma çabaları gelmektedir. Bu bağlamda bu soruna karşı geliştirdikleri ilk çözüm önerisi Osmanlılık düşüncesi olarak ortaya çıkmıştır. Bunun yanında geliştirdikleri diğer bir çözüm önerisi ise Türkçülük olarak ifade edilebilir (Önen, 2005: 95). Devleti kurtarma düşüncesinin yanında Osmanlı fikir hayatında ilk defa ortaya çıktığını gördüğümüz bu Türkçü düşüncenin gelişmesine zemin hazırlayan diğer bir faktörde sömürgeci Avrupa ülkelerinin emperyalist amaçlarına hizmet edici yönde bir etki gösterecek olan Türkoloji çalışmalarının başlatılması olarak gösterilebilir. Bu çerçevede Osmanlı aydınlarının 18. yüzyıldan başlayarak Çin ve Arap-İslam kaynakları üzerinden İslam öncesi Türk tarihi ile ilgili çalışmalar yapan oryantalistlerden etkilenmeye başladıkları söylenebilir. Sözü ettiğimiz bu etkilenmenin ana eksenini Avrupalı bazı yazarların çalışmalarının oluşturmasının çalışmalarının yanında, “*Turan sözcüğünü etnik bir kategori olarak*” kullanan ilk kişi olarak ifade edilen Yahudi kökenli Macar şarkiyatçı Armin Hermann Vambery'nin Osmanlı aydınları ile girişmiş olduğu kurduğu ilişkiler oluşturmaktadır. Bu faktörlere 1848 ihtilallerinden sonra kurtuluşu Osmanlı devletine sığınmakta bulan Macar ve Leh mültecilerin romantik milliyetçilik düşüncelerinin aydınların düşünceleri üzerinde etkileri de ilave olarak söylenebilir (Önen, 2005: 96). Türkiye'deki milliyetçilik hareketlerinin bu doğrultuda uluslararası bir süreçten etkilendiği ve Osmanlı Devleti'nin yıkılış sürecinde gelişimini devam ettirip, Cumhuriyetin ilk yıllarında devlet sistematığı içerisinde politik bir yaklaşım olarak vücut bulduğunu söylenebilir.

19. yüzyılın ortalarından itibaren gelişmeye başlayan Türkçülük anlayışı genellikle Pan-Türkçü özellikler içermesine rağmen Osmanlı topraklarında yaşayan Rusya'dan göç etmiş olan bu anlayışa sahip aydınlar ile Osmanlı aydını olarak ifade edebileceğimiz Türkçü düşünceye sahip kişiler arasında Pan-Türkçü düşünceler açısından bazı farklılıklar söz konusudur. Rusya göçmeni aydınların bu düşünce ile amaçladıkları Rusya sınırları içerisinde yaşayan Türklerin devletin yoğun baskısı karşısında benliklerini kaybetmeden hayatlarını sürdürmelerini ve zaman içerisinde uygun koşullar oluştuğunda bağımsızlıklarını elde etmeyi kolaylaştıracak siyasal-kültürel bir hareketin doğmasını sağlamak olarak açıklanabilir. Osmanlı aydınlarının bu düşünce ekseninde temel amaçları ise daha önce ifade ettiğimiz gibi Devlet-i Aliye'yi içine düşmüş olduğu sıkıntılı durumdan kurtarmaktır. Osmanlıda milliyetçi düşünceye sahip bu kesimde temel gaye devletin kurtulması olarak ortaya konulduğundan, bu kesim kaçınılmaz olarak Balkan Savaşları'na kadar Osmanlıcı bir eğilimleri olduğu görüntüsü verdiler. Öte yandan bu Osmanlıcı eğilimin Rusya göçmeni milliyetçilerin düşünce dünyasında yer bulmadığı görülmektedir (Önen, 2005: 107). Osmanlı milliyetçileri arasında Rusya göçmeni Türkçülerde olduğu gibi Turancı düşünceye sahip olanları da bulunmaktadır. Bunların en başında gelen “Turan” anlayışına mistik bazı unsurlar ekleyerek yaygınlaşmasını sağlayan Ziya Gökalp'tir (Osmanağaoğlu, 2008: 38-39). Bu her iki grup arasındaki diğer bir temel farklılık İslam'a yaklaşım tarzlarında görülmektedir. Osmanlı kökenli milliyetçi aydınlarda dine verilen önem biraz daha yoğunluktadır. Diğer kesimin önde gelenlerinden biri olan Yusuf Akçura 1904 yılında,

“Zamanımızın tarihinde görülen umumi cereyan ırklardadır. Dinler, din olmak bakımından, gittikçe siyasi ehemmiyetlerini, kuvvetlerini kaybediyorlar. Dolayısıyla dinler ancak ırklarla birleşerek, ırklara yardımcı ve hatta hizmet edici olarak, siyasi ve içtimai ehemmiyetlerini muhafaza edebiliyorlar” şeklindeki yaklaşımına temel teşkil eden, toplumsal ve siyasi hayatın inşasında dini devre dışı bırakan, laik bir söylem geliştirmiştir. Osmanlı kökenli aydınlardan olan Gökalp’in bakış açısına göre ise “*Türkçülerin gayesi, muasır bir İslam Türklüğüdür.*” O, ulusların hepsinin ayrı ayrı milli bilince sahip olarak İslam dünyasındaki yerlerini almaları gerektiğini düşünmektedir. Fakat öte yandan siyasi ve toplumsal yaşamın din kurallarına göre düzenlenmesini de uygun görmez. Gökalp’in burada çelişkili de olsa İslam unsuruna değinmesinin temel nedeni Balkan Savaşları’nın yaratmış olduğu hayal kırıklığı ve bu savaşın sonuçlarından kaynaklı olarak devletin daha da küçülmesine çözüm üretme gayretinden başka bir şey değildir. Gökalp’in Osmanlılık düşüncesine karşı olmasına rağmen İslamcılığı reddetmemesinin en önemli nedeni, Arap etnik unsurlarının yoğun olarak yaşadığı toprakların hala kaybedilmemiş olması olarak ifade edilebilir. Gökalp’in dine bakışı Akçura’nın düşüncesinde apaçık ortada olan laik anlayış gibi olmasa da çok ciddi bir fark olduğu söylenemez. Akçura’nın çağı “*ırkların çağı*” olarak tanımlaması gibi, Gökalp’te, “*Dünyanın şarkı da garbı da bize celi (açık) bir surette gösteriyor ki bu asır, milliyet asrıdır, bu asrın vicdanları üzerinde en müessir kuvvet milliyet mefküresidir*” şeklinde bir belirlemeye gitmiştir (Önen, 2005: 108-109). Onun milliyetçiliği, genel olarak bakıldığında Avrupa’da yaşanan millet ve devlet inşa süreci ile paralel bir seyir izlemiştir. Bu düşüncesinin içeriğine bakıldığında kültür eksenli olarak tanımlanmakta olan “*ulus ve vatanseverlik*” kavramlarını bulunmaktadır. Tokluoğlu’na göre “*Türk kültürünün Batı medeniyeti ile uzlaşıp uzlaşmadığı, Türkçülüğün Osmanlı mirasını reddi ya da kabulü, Türk kimliğinin ne ölçüde İslami değerlerle beslendiği ve son olarak, Türk tanımının etnik temelli (dolayısıyla dışlayıcı) bir tanım olup olmadığı gibi sorular, zamanında Gökalp’in cevabını aradığı sorulardır*” (Tokluoğlu, 2013: 114).

İttihat ve Terakki kadroları arasında Osmanlılık anlayışından uzaklaşarak milliyetçi bir eğilime yönelme özellikle İkinci Meşrutiyet ve I. Dünya Savaşı sürecinde gerçekleşmiştir. Bu yönelmedeki asıl amaç Türk ve Müslümanların çok ciddi bir demografik üstünlüğe sahip olduğu Anadolu’da Osmanlı Devletini ayakta tutabilme gayreti olarak ifade edilebilir. Bu amacı ortaya çıkaran temel saikler ise Arap yarımadası ve Anadolu’da ortaya çıkan ayrılıkçı isyan ve örgütlenmeler olarak görülmektedir. Bu amaç değişikliği Cemiyet tarafından basın içerisindeki kadroları üzerinden “*İttihat ve Terakki Osmanlılıktan vazgeçmiştir. Türkçülük dışında izleyebileceği başka bir yol da bulunmamaktadır. Eğer Türkler İmparatorluğu idare etmeye devam edeceklerse Türkçülük tek tercih seçeneğidir. Etnik ayrılıkçı akımlar sebebi ile İttihat ve Terakki Âdemi-merkeziyete şiddetle karşıdır. Çünkü bu Midilli, Sakız ve diğer adaları Rumların kucacağına atmamak anlamına gelir*” olarak ortaya konulmuştur (Semiz, 2014: 228-230).

I. Dünya Savaşı sonrası dönemde bu milliyetçi fikirler İttihat ve Terakki yerine kurulan Teceddüt Fırkası üyeleri arasında varlığını devam ettirmesine ve bu kadrolar ‘Milli Mücadele’ önemli rol oynamasına rağmen, TBMM hükümeti 1920’li yılların başından itibaren Milliyetçi-Turancı yaklaşıma karşı ciddi bir şekilde tavır almıştır. Bu durumun arka planında 1920’de Sovyet rejimi ile Ankara arasında yapılan dostluk ve saldırmazlık anlaşmasının önemli bir etkisi olduğu söylenebilir. Bu durumun sonucu olarak İttihat Terakki içerisindeki birçok kişi daha önceki dönemdeki özellikle Turancılık ile ilgili söylemlerini yumuşatma veya değiştirme yoluna gitmişlerdir. Mehmet Emin Yurdakul “Turana Doğru” adlı şiir kitabındaki “Turan” kavramının yerine “vatan” kavramını kullanmış, Halide Edip, Ahmet Ağaoğlu ve Yusuf Akçura ise bu düşünceden tamamen kendilerini soyutladıklarını ifade etmişlerdir. Türk milliyetçiliğinin fikir babası olarak

Türk Milliyetçiliğinin Partileşme Süreci: Ckmp'den İyi Parti'ye Türkiye'de ...

adlandırılan Ziya Gökalp, “Türkçülüğün Esasları” adlı kitabında ‘Turan’ kavramını "uzak mefkûre" olarak belirtmiş ve yeni Türk devletinin kuruluşunu temellendiren yeni bir milliyetçilik anlayışı geliştirmiştir (Özdoğan, 2001: 68-83).

Türkiye Cumhuriyeti devletinin kuruluş felsefesi incelendiğinde ulus kavramı eksenli bir milliyetçilik anlayışına sahip olduğu görülmektedir. Milliyetçiliğin bir biçimde Türkiye'nin ruhunu oluşturduğunu belirten Copeaux, bu ilkenin onun var olmasını sağladığını, bu ilkenin yıkılmasının milletin kendisinin dahi ortadan kaybolmasına neden olabileceği gibi algının hâkim olduğunu ifade ederek bu saptamalarını okul kitaplarında sıkça yer alan birlik, beraberlik, bütünlük, birleştirmek gibi ifadelere dayandırır. Copeaux “*Atatürk'ün milliyetçilik anlayışı vatanın bütünlüğünü ve milletin bağımsızlığını her şeyin üstünde tutar. Her ne sebeple olursa olsun milletin bölünmesine ve parçalanmasına karşıdır.*” alıntısıyla Türkiye'de milliyetçiliğin resmi ideolojinin olmazsa olmazı olarak değerlendirilmekte ve bunun karşısında bir uyumsuzluğu dile getirmenin zorluğuna dikkat çekmektedir (Copeaux, 2008: 45). Bunun yanında tek parti döneminde devletin temel felsefesindeki ulus devlet anlayışına dayalı resmi milliyetçilik ile Türk milliyetçi çizgisinin temel yaklaşımının ulus/millet kavramsallaştırmaları üzerinden ayrıştığı da ifade edilmelidir.

Tek parti döneminde resmi devlet milliyetçiliği hâkim olmasına rağmen bununla tezat teşkil edecek şekilde dış politik bazı manevraların sonucu olarak baskı altında tutulan ve buna bağlı olarak sinik bir görüntü çizen Türk milliyetçileri, 1950'li yıllara gelindiğinde çok partili hayat içerisinde, Demokrat Parti ve daha sonra da Millet Partisi içerisinde kendilerine yer bulsalar da yine de örgütlü bir hareket tarzı gösterememişlerdir. Bu yıllarda Türk siyasal hayatı içerisinde hâkim olan anti-komünizm düşüncesinin onlara sağlamış olduğu avantajı kullanarak varlıklarını devam ettirdikleri söylenebilir. Sözü ettiğimiz bu döneme damgasını vuran Demokrat Parti iktidarı Türk milliyetçileri açısından değerlendirildiğinde çok rahat bir hareket alanı buldukları söylenemez. Çünkü Demokratik siyasal yaşama geçiş sürecinde Demokrat Partinin geçmiş dönem ile kıyaslandığında daha düşük yoğunluklu olsa bile otokratik bazı uygulamaları olduğu görülmektedir. Bu bağlamda Demokrat Parti döneminin büyük çoğunluğu Özdoğan'ın ifadesiyle, “*Türk milliyetçilerinin faaliyetlerin zorunlu olarak kış uykusuna yattığı dönem*” olarak ifade edilebilir (Özdoğan, 2001: 275-277).

Genel olarak 1960'lı yıllara kadar bir değerlendirme yaptığımızda gerek Cumhuriyetin ilk yıllarında bir tek parti dönemi, gerekse çok partili siyasal yaşama geçildikten sonraki hâkim parti dönemi milliyetçiliği de bünyesinde barındıran partiler süreci ortaya çıkarmıştır. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ve Demokrat Parti (DP)'nin kurucu değerler çerçevesinde geçirdikleri politik dönem ve uygulanan seçim sistemi milliyetçilik odaklı bir siyasal oluşumun ortaya çıkmasına fırsat vermemiştir.

27 Mayıs 1960 ihtilalinde Alparslan Türkeş'in oynanmış olduğu kilit rol Türk milliyetçileri tarafından çok büyük bir sevinç kaynağı olmuş ve bundan sonraki döneme dair umutlarını artırmıştır. Fakat bu dönemde tıpkı önceki dönem gibi büyük bir hayal kırıklığı ile noktalanmıştır. Askeri darbeyi gerçekleştiren ekip içerisindeki mücadeleler Ondörtler Grubu olarak adlandırılan Alparslan Türkeş ve arkadaşlarının, Türk siyasal hayatından geçici bir sürede olsa uzaklaşması ile sonuçlanmıştır (Özdoğan, 2001: 275-277).

Türk milliyetçilerinin siyasal olarak örgütlenme sürecine genel çerçevede bakıldığında, 1950-1960 arası dönemde Türkiye'deki milliyetçi hareketlerin partileşme sürecinin ilk örneği Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi ile vücut bulmuştur. Bu noktada CMKP'nin CHP'den farklı olarak ulus temelli laik bir milliyetçi anlayış yerine millet temelli bir milliyetçi anlayışa sahip olduğu ifade edilmelidir. 1960 askeri müdahalesi sözünü ettiğimiz gibi her ne kadar bir hayal kırıklığı yaratmış olsa da müdahale ardından yapılan

düzenlemeler ve anayasa çalışmalarının ardından çok partili siyasal yaşamda ideoloji odaklı siyasal oluşumların daha fazla boy göstermeye başladığı görülmektedir.

3. CUMHURİYETÇİ KÖYLÜ MİLLET PARTİSİ (CMKP)

Partinin kuruluş sürecine bakıldığında Türk siyasal hayatında daha önce var olan iki siyasal partinin birleşmesi sonucu ortaya çıktığı görülmektedir: Cumhuriyetçi Millet Partisi ile Türkiye Köylü Partisi. Cumhuriyetçi Millet Partisi (CMP)'nin bu birleşme sürecinde etkin olan taraf olduğu bilinmektedir. Birleşme sürecine yol açan etmenin mevcut yasal ve siyasal koşullar olduğu belirtilmelidir.

Demokrat Partinin iktidar olduğu dönem içerisinde değişiklik yaptığı siyasal partiler kanunu TBMM iç tüzüğünde diğer siyasal partilerin birleşme seçeneklerini aramasına yol açmıştır. İç tüzükte yapılan değişiklikten önce çok az sayıda milletvekili ile parti grubu kurulabiliyorken, değişiklik sonrasında 15 milletvekilinden az sayıda meclis üyesi bulunan siyasal partilerin grup kurması imkânsız hale getirilmişti. Bu çerçevede mecliste daha önce grubu bulunan CMP ve Hürriyet Partisi gibi siyasal partilerin bu yeni mevzuat düzenlemesi ile mümkün olmamıştı. Bu yeni düzenlemeye karşı partilerin aldığı tedbir sonra ki seçimde iktidara karşı tek bir blok haline gelmek için çalışmalar yürütmek olarak belirmişti. Bu çalışmalar olumsuz sonuçlanınca CMP ve Türkiye Köylü Partisi'nin sonraki seçimlerde grup oluşturabilmek için birleşme kararı aldığını, kurulan yeni siyasal partinin "*Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi*" (CMKP) ismini aldığını söyleyebiliriz (Yayman 2009: 6).

CMP'nin kurucuları, Osman Bölükbaşı, Enis Akaygen, Sadık Aldoğan, Ertuğrul Akça, Suphi Batur, Lütfü Bornovalı, Mehmet Ali Derman, Abdurrahman Boyacıgiller, Fuat Arna, Ahmet Tahtakılıç gibi siyasetçilerden oluşmaktadır. Kuruluş sürecinden sonra partinin genel başkanlığına Ahmet Tahtakılıç getirilmiş ve özellikle MP'nin parti programını uygulamakla beraber irticacı suçlamalarından uzak kalmak için dini argümanların çok fazla kullanılmaması kararlaştırılmıştır. CMP'nin parti programına Millet Partisi'nin programına ek olarak "*Türkiye'de insan haklarını hâkim kılacak ve bunları güvenilir teminata bağlayacak bir devlet nizamı kurmak*" amacı eklenmiştir. Ayrıca ikili meclis yapısı ile ilgili yapılması gerekenler, Anayasa Mahkemesi'nin kuruluşu ve günümüzdeki HSYK benzeri bir yapılanmanın oluşturulması gibi başlıkların parti programında var olduğu söylenebilir. Dini hassasiyetlerinin yanında "Laik" bir görüşe sahip olduklarını deklere etmişlerdir (Erer 1999: 197). Cumhuriyetçi Millet Partisi, mevcut siyasal iktidar olan Adnan Menderes hükümetini yıkmaya konusunun ilk öncelikleri olduğunu deklere ederken, ikinci öncelikli amaçlarının yasama, yürütme ve yargı ile ilgili anayasal düzenlemeler yapmak olarak açıklamışlardır (Toker, 1992: 281-282).

Osman Bölükbaşı'nın genel başkanlığını yaptığı partinin kurucu ve yöneticileri arasında Fuat Arna, Enver Kök, Ahmet Bilgin, Tahsin Demiray, Yusuf Ziya Eker, Nureddin Ardiçoğlu, Hasan Dinçer, Ahmet Oğuz ve Enis Akaygen isimleri sıralanmaktadır. 1960 Askeri Müdahalesinin ardından yapılan seçimlerde % 14 oy oranı ile 54 milletvekilliği kazanan partinin seçimlerden sonra tekrar bölünmesiyle oy oranı yüzde 2'lere gerilemiştir. (Yücel, 2005: 36-37).

CKMP 1960 darbesinden sonra içeride çok ciddi anlaşmazlıkların olduğu bir siyasal parti olarak diğer siyasal partilerden daha ön plandadır. Bu dönemde parti içerisindeki anlaşmazlıklardan en önde geleni koalisyon hükümetleri içerisinde yer alma konusunda ortaya çıkmıştır. Bu durum partinin bölünmesine kadar gitmiş ve Bölükbaşı ile bazı milletvekili ve senatörler partiden ayrılmıştır. Ayrılan bu kişiler daha sonra Millet partisini yeniden kurmuşlardır. Tüm bu olumsuzluklar ve partiden kopmalara rağmen CKMP koalisyon hükümeti içerisinde kendisine yer bulmuştur. Osman Bölükbaşı'nın partiden

Türk Milliyetçiliğinin Partileşme Süreci: Ckmp'den İyi Parti'ye Türkiye'de ...

ayrılması ile beraber genel başkanlık konusundaki belirsizlik yeni bir sorun olarak ortaya çıkmıştır.1964 yılındaki büyük kongreye kadar CKMP Genel Başkanlığını Hasan Dinçer yürütmüştür (Turgut, 1995: 388-389). 27 Mayıs 1960 darbesini yapan ekibin içerisinde olan bir süre sonra tasfiye edilerek bir bakıma sürgüne gönderilen, Albay Alparslan Türkeş'in; 1963 yılı içerisinde ülkeye döndükten sonra gerek Türk Silahlı Kuvvetleri üzerinden gerekse Adalet Partisi'ne girmeye çalışarak bir nevi iktidar üzerinde söz sahibi olma girişimlerinden söz edilebilir (Bora & Can 2009: 52). Bu doğrultuda Parti yöneticilerinden bazıları siyasete girme konusunda zemin yoklama düzeyinde de olsa girişimleri bulunan Alparslan Türkeş'i partiye davet etmişlerdir (Turgut, 1995: 389).

Türkeş'i partiye davet eden yöneticiler ve 27 Mayıs 1960 darbe sürecinde beraber hareket ettiği ve kendisiyle beraber pasifize edilen arkadaşlarının desteği ile Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP)'ye girmesi, parti içerisinde güç kazanması sonucunu doğurdu. Parti içerisindeki ağırlığını kullanarak Türkeş, bir süre sonra parti yönetimini olağanüstü kongreye zorladı (Yayman 2009: 6). Türkçüler Derneği, Türk Ocakları ve Üniversiteliler Kültür Derneği üyeleri tarafından desteklenen Türkeş, 2154 delegenin katılmış olduğu kongrede ciddi bir başarı kazanmıştır. (Öznur 1999: 98). 1 Ağustos 1965 yapılan kongre sonucunda Alparslan Türkeş genel başkanlığa getirildi (Yayman 2009: 6). Ayrıca bu kongrede, Türkeş ve yakın çalışma arkadaşları tarafından hazırlanmış olan ve parti içerisinde tepki ile karşılanan, "Müreffeh ve Kuvvetli Türkiye" isimli parti programı kabul edilmiştir. Bu parti programı üzerindeki tartışmalar ve programa olan tepkiler sonraki süreç içerisinde birçok ayrılığı beraberinde getirmiştir (Öznur 1999: 103).

CKMP'nin 1965 yılına kadar geçen dönem içerisinde keskin bir laiklik savunucusu olduğunu söyleyebiliriz. Bu tarihten sonra gerek Türkeş gerekse CKMP yöneticileri İslam'ı onların ifadesi ile "*Türk tarihinin ayrılmaz bir unsuru*" olduğunu deklere ettiler. Hatta Alparslan Türkeş bu felsefe değişikliğini daha sonraki dönemde "*biz Tanrı Dağı kadar Türk Hira Dağı kadar Müslüman'ız*", "*her iki felsefede bizim şiarımızdır*" şeklinde ortaya koymuştur (Arıkan 2002: 44). Türkeş'in "*Dokuz Işık doktrini*" diye isimlendirdiği temel ilkelerin 1967 yılında CKMP tarafından benimsenmiştir (Yayman 2009: 6). Kendisini Başbuğ unvanı ile isimlendirmesi de bu temel ilkelerin kabul edildiği 1967 kongresinde gerçekleşti. 1966 ve 1968 yıllarında yapılan sınırlı "Senato" seçim sürecinde üç temel tehlikeyi ön plana çıkararak, bunlar üzerinden etkili bir anti-komünizm propagandasına yönelmiştir. Onun bu noktada ön plana çıkardığı üç temel tehlike komünizm, bölgecilik ve mezhepçilik olarak ifade edilebilir. Bu sözünü ettiğimiz yönelişte 1969 yılında yapılan "*Adana Kongresi*" önemli bir kilometre taşı olarak ortaya çıkmıştır (Bora & Can 2009: 54-55). Türkeş'in CKMP'ye katılması sonrasında partinin ideolojik olarak keskin laik bir milliyetçi çizgiden kısmen İslam ile bezenmiş milliyetçi bir çizgiye evrildiği ifade edilmelidir.

1 Ağustos 1965'te yapılan seçimlerde genel başkanlığına Alparslan Türkeş'in seçildiği CKMP, 8-9 Şubat 1969 tarihinde yapılan Olağanüstü Büyük Kongresiyle adı Milliyetçi Hareket Partisi olarak değiştirilmiş ve siyasal hayatı ismen sona ermiştir (Yücel, 2005: 36-37). Bu kongre ile birlikte Türkeş ve arkadaşlarının parti içerisindeki yapılanma süreci son bulmuş oldu. Partinin yeniden oluşturulan tüzüğü çerçevesinde parti içi karar organları ve parti başkanının parti içerisindeki yetkileri artırıldı. Partinin sembolü "*kırmızı zemin üzerine üç hilal*" olarak belirlenirken, partinin gençlik yapılanmasını sembolize etmesi için "*Hilal ve Bozkurt*" seçildi. Adana Kongresi akabindeki süreçte Alparslan Türkeş'in düşüncelerinden farklı hareket eden milliyetçilerin ya tasfiye edilmiş ya da bir nevi hastalıklı milliyetçilik düşüncesine sahip oldukları iddiasıyla itibarsızlaştırılmışlardır. İslami düşünceye sahip çıkılmasını veya bunun araçsallaştırılmasına karşı çıkan ırksal bir milliyetçi anlayışa sahip Nihal Adsız'ın etki alanında kalan milliyetçilerin 1970'lerin ortasına kadar

geçen süreçte yavaş yavaş tasfiye edildiği görülmektedir (Bora & Can, 2009: 55). CMKP'ye sonradan katılmış olmasına rağmen Türkeş ve arkadaşlarının bu kadar etkili olması ve partiyi tamamen ele geçirmeleri çok ciddi bir başarı hikâyesi olarak ortadadır. Partiyi katıldıktan sonra yapılan gerek tüzük değişikliğine tepki göstererek ayrılan gerekse Adana Kongresi sonrasında döneminde Türkeş'in tercihi ile tasfiye edilen birçok kişi olmasına rağmen ileriki süreçte partiyi ileri bir noktaya getirdiği söylenmelidir (Yön, 1965: 4).

1970'li yıllara yaklaşırken CKMP/MHP partisinin büyümesini etkileyen en temel etken anti-komünist ideolojisiydi. Milliyetçilik ile anti-komünizm arasında ideolojik bir eklemlenmenin yaşandığı bu dönemde, milliyetçi olanın anti-komünist olması gerektiği tezini ortaya çıkaran bir yaklaşım gelişmiştir. Demokrat Partiye ait tabanın darbe sonrasında gerek darbeye gerekse darbeyi yapanlarla aynı pozisyonda konumlandığı CHP'ye karşı göstermiş olduğu tepki anti-komünist bir reaksiyona yönlendiriliyordu. 1960'ların ortalarına kadar bu reaksiyonun temel aktörü Türkiye'de komünizmle mücadele dernekleri olarak ön plana çıkmış ve devlet nezdinde de bir kabul görmüştü. Bu derneklerin içerisinde faaliyet gösteren gençlerin, Türkeş'in CKMP üzerinde kurmuş olduğu hâkimiyet çabalarında ona destek verdikleri görülmektedir. Zaman içerisinde kendi gençlik yapılanmasını oluşturan CKMP için anti-komünist söylem çok kullanışlı bir araç olarak görülmekteydi (Bora & Can 2009: 56-58).

CMKP'nin kuruluşundan sonra girdiği ilk seçimlerde aldığı yüzde 14'lük oy oranının, oy verme davranışını etkileyen milliyetçi eğilimleri ortaya koyması açısından önemli bir nokta olduğu ifade edilmelidir. Ancak partinin bölünme sonrası yaşadığı oy kaybı da kişiler ya da gruplar bağlamında bir siyasi hareketin ne kadar hassas bir dengede hareket ettiğinin göstergesi olarak görülmelidir. Ancak Türk siyasal hayatında önemli bir yer işgal eden Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)'nin siyasal sürecinin değerlendirilmesi daha geçerli veriler sunacaktır.

4. MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ (MHP)

CMKP başlığı altında MHP'nin Olağanüstü Kongrede CMKP'nin adının değiştirilmesi ile Türk siyasal hayatına giriş yaptığı ifade edilmişti. Partinin adının ve ambleminin değiştirilmesi örgütsel ve ideolojik alanda yeni bir yapılanmanın sonucu olarak gerçekleşmiş, Türk siyasal hayatında ilk defa bir siyasal partinin adında "Milliyetçi" kavramını kullanarak Türkçü milliyetçi bir ideoloji temel alınmıştır (Uzun, 2013: 244). 1969 yılında kurulan MHP'nin Alparslan Türkeş liderliğinde ilk katıldığı genel seçimde aldığı oy oranı % 3 olarak gerçekleşmiştir. Yeni ad, yeni ideoloji ve yeni amblemle girilen ilk seçimde Alparslan Türkeş milletvekili olarak TBMM'ne girmiştir (Yücel, 2005: 43).

MHP, 1970 yılına doğru "*devletin yanında yer alan sivil güç*" şeklinde adlandırılacak bir misyon çerçevesinde hareket eden bir görünüm sergilemiştir. Bu çerçevede devlet ve özellikle o dönemin şartlarında devletin en önemli kurumu olarak ön plana çıkan TSK'nın tüm faaliyetlerine tam bir destekleri söz konusu olmuştur. 1971 muhturasında bu çerçevede partinin desteklediği bu faaliyetler arasındadır. 1970'li yılların ilk çeyreğine kadar geçen dönem içerisinde anti-komünizm karşıtlığı üzerinden toplumsal taban içerisinde istediği desteği bulamamıştır. Bu amacın gerçekleşmesi 1974 yılından itibaren "Türk Solu"nun yeniden yükselişe geçmesi ile birlikte söz konusu olabilecektir (Bora & Can 2009: 59).

1973 seçimlerine gidilen süreçte askeri müdahalenin de etkisiyle Nihat Erim, Ferit Melen ve Naim Talu gibi parti başkanı olmayan politikacıların başkanlığında "zorunlu koalisyon dönemi" olarak adlandırılan ve siyasal hayat içerisinde önemli değişimlerin gerçekleşmediği bir dönem söz konusu olmuştur (Uzun, 2013: 247). 1973 seçim sonucuna göre MHP % 3 oy ile 3 milletvekili çıkararak TBMM'ye girmiştir (haberler.com, 2021a).

Türk Milliyetçiliğinin Partileşme Süreci: Ckmp'den İyi Parti'ye Türkiye'de ...

1973 seçimleri sağ siyasette hâkim tek parti eğiliminin son bulduğu ve oylardaki bölünmenin yüksek olduğu bir tablo ortaya çıkarmış ve bu bölünmüşlük hali 1977 seçimlerinde de devam etmiştir. 1977 seçimlerinde Adalet Partisi oylarını yükseltmiş olsa da birinci parti olamamış, MSP, DP ve CGP'nin oyları gerilemiştir. MHP ise bir önceki seçime göre oylarını % 6.4'e yükseltmiştir (Dursun, 2018: 218). 1977 yılında yapılan genel seçimlerde MHP milletvekili sayısını 16'ya yükselterek TBMM'deki temsil gücünü artırmıştır (haberler.com, 2021b).

MHP'nin daha önce sözünü ettiğimiz gençlik yapılanması ile sağ siyasal kesim içerisinde bir hâkimiyet sağlama amacı olduğu ifade edilmelidir. Bu çerçevede yetmişli yılların son çeyreğine kadar geçen dönem içerisinde bu amacı gerçekleştirmek için çok yönlü stratejiler uyguladığı görülmektedir. Bu yıllardan itibaren MHP daha farklı ve toplum içerisinde gerilimi artıran bir yaklaşım benimsemiştir. Bu strateji değişikliğinde amaç sağ içerisinde ciddi bir seçmen desteği sağlayarak, iktidara yürümek olarak açıklanabilir (Bora & Can, 2009: 85-89).

Sözünü ettiğimiz bu dönem içerisinde Türk siyasal hayatı içerisinde yer alan partiler ve toplumsal zeminde –gerek Sağ gerekse Sol kesim farketmeksizin- yükselen bir “ideolojikleşme ve radikalleşme” eğiliminin olduğu söylenmelidir. Toplumsal zeminde siyasi kutuplaşmaların artması ise MHP'nin o dönem de -1969 seçimlerine girse bile %3 ile 1 Milletvekili- mecliste yeterli düzeyde temsil edilmemesi ile açıklanabilir. Bu noktada MHP'nin gençlik yapılanması toplumsal zeminde meydana gelen radikalleşmede büyük pay sahibidir. 1970'li yılların ortalarından itibaren MHP kadrolarının, “Milliyetçi Cephe Hükümetleri”nde koalisyon ortağı olmasının etkisi ile bürokraside kendisine yer bulduğunu ve ideolojilerini buldukları pozisyondan güç alarak daha etkin bir şekilde yayma girişimleri söz konusu olmuştur (Özdoğan, 2001: 285-286).

1978 yılı sonlarından itibaren, Türkeş'in CHP hükümetine karşı “milli ittifak”, “milli direniş” çağrıları ve toplumsal düzeyde yapılan saldırılar devletin sıkıyönetim ilanını gerçekleştirmesine dönüktü. MHP bu strateji ile ordu'nun desteğini kazanma ve bu destek ile birlikte Sol'a karşı bir üstünlük kurma hedefini içermekteydi. Bu amacın gerçekleştirilmesi için ise şiddet olaylarının tırmandırılması gerekli görülmüştü. Bu çerçevede etnik-mezhepsel gerilimlerin çok fazla olduğu bölgelerde büyük boyutlu kitlesel olayların gerçekleştirilmeye çalışıldığı söylenebilir. 1978 yılında gerçekleşen “Maraş Olayları” bu doğrultuda gerçekleştirilen bir eylem olarak görülebilir (Bora & Can 2009: 91-93).

MHP'nin özellikle 1970-1980'li yıllar arası geçen dönem içerisinde “doktriner” bir siyasal yapılanmayı benimsediği görülmektedir. O yılların siyasal ve toplumsal koşullarının bir sonucu olarak ortaya çıkan anti-komünist konjonktür MHP'ye 1977 seçimlerinde görece başarılı bir sonuç getirmiş ve özellikle Anadolu'daki muhafazakar seçmen üzerinde bu ideolojik duruşun karşılığı olmuştur (Arıkan, 2008: 15).

1973 ve 1977 seçimlerinin sonuçları partilere tek başına hükümet kuracak çoğunlukları tanımamış ve siyasi istikrarsızlıkların yolu açılmıştır. İstikrarsız hükümetler ve artan şiddet olayları ile devamında yaşanan ölümlere 1980 yılında cumhurbaşkanının seçilememesi de eklenmiş ve 12 Eylül Askeri Müdahalesi yaşanmıştır.

12 Eylül darbe sürecinde ve akabinde ortaya çıkan siyasal ve toplumsal durum milliyetçi kesimin öngördüğü senaryonun dışında gerçekleşmişti. Darbe sürecini ilk olarak olumlu bir şekilde karşılayan bu kesim için ilerleyen saatler bir belirsizlik durumu ortaya çıkarmıştı. MHP Yönetiminin süreçle ilgili sonradan ortaya çıkan kaygıları gerçekleşmiş, MHP'nin gençlik yapılanması içerisinde yer alan birçok kişi ile ilgili gözaltı ve kovuşturmalar söz konusu olmuştu. 70'li yıllar boyunca devlete verdikleri desteğin karşılığında böyle bir tavır ile karşılaşmak, bir ihanete uğramışlık duygusu içerisinde

karşılanmıştır (Arıkan, 2008: 15-16). 12 Eylül Askeri Yönetimi anayasayı ortadan kaldırmış tüm siyasi partileri, liderleri ve üyeleri ile birlikte yasaklı saymıştır.

12 Eylül darbe süreci ve 1980-1982 yıllarında ki iki yıllık askeri yönetim dönemi, MHP için beklenmedik bir durumdu. Devletin bu dönem sürecinde gerçekleştirdiği tutuklamalar ve tutuklananların maruz kaldığı olumsuz muameleler açısından Sol kesime göre daha az etkilendikleri söylenebilir. Fakat devletin yanında sivil bir güç gibi konumlanan bu kesim için 12 Eylül darbesi beklentilerin dışında kalmış ve devletin meşru olarak kabul etmediği yapılanmalar ile aynı sona maruz kalmışlardır (Bora & Can, 2009: 101).

12 Eylül askeri müdahalesinin ardından diğer parti liderleriyle birlikte MHP lideri Alparslan Türkeş'te 11 Ekim 1980 günü tutuklanmıştır. "*MHP ve Ülkücü Kuruluşlar Davası*"nda yargılanan Türkeş, 4 yıl 7 ay tutuklu kalmıştır. 12 Eylül öncesi milliyetçi hareket içinde yer alanların bir kısmının siyaseti bırakması, bir kısmının ise siyaset yapmasına izin verilen partiler içerisinde siyasete devam etmesi sonucunu ortaya çıkarmıştır. Aynı bir siyasi parti kurulması motivasyonu ile hareket edenlerin kurduğu Muhafazakâr Parti 30 kurucu üyesinden 25'inin MGK tarafından veto edilmesi, seçimlere katılmak için gerekli teşkilatlanmayı sağlayamaması gibi bir süreçle 1983 seçimlerine katılamamıştır. 30 Kasım 1985'te yapılan kongrede partinin adı Milliyetçi Çalışma Partisi (MÇP) olarak değiştirilmiştir. 1987 yılında yapılan referandumla siyasi yasakların kalkmasıyla partinin başına Alparslan Türkeş geçmiştir. 1987 yılında yapılan genel seçimlerde % 2 oranında oy alan parti, 1991 yılında yapılan genel seçimlerde Refah Partisi ve İslahatçı Demokrasi Partisi ile birlikte ittifakla girilen seçimlerde % 16,9 oranında oy ve 62 milletvekili ile TBMM'de temsil olanağı yakalamıştır. Seçim ittifakı ile 18 milletvekilliği elde eden Türkeş ve arkadaşları ittifaktan ayrılarak MÇP'ye katılabilmek için Demokratik Hareket Partisini kurmuşlar ve 29 Aralık 1991'de yapılan MÇP Olağan Kongresinde MÇP'ye katılmışlardır. Aynı kongrede Alparslan Türkeş MÇP Genel Başkanı seçilmiştir. 1992 yılında 1980 yılında kapatılan partilerin tekrar açılmasının gündeme gelmesiyle MHP'nin de tekrar açılması tartışmaları başlamış ve 24 Ocak 1993 tarihinde yapılan MÇP Olağanüstü Kongresinde partinin adı MHP, amblemi üç hilal şeklinde değiştirilerek MHP Türk siyasal hayatına dönüş yapmıştır. 24 Aralık 1995 yılında yapılan seçimlerde MHP kurulduğu günde bu yana en yüksek oy oranı olan % 8.16'lık oy oranına ulaşmış ancak yüzde on'luk ülke barajına takıldığı için TBMM'de temsil olanağı bulamamıştır. Genel Başkan Alparslan Türkeş'in 1997 yılında ölümüyle birlikte MHP'nin başına Devlet Bahçeli geçmiştir (Uzun, 2013: 257-263).

Yeni bir yönetimle 18 Nisan 1999 yılındaki seçimlerine hazırlanan MHP, başörtüsü sorununu çözme vaadi, 28 Şubat Sürecini kendi lehine dönüştürmesi, RP ve FP'nin hataları ve Öcalan'ın da Türkiye'ye getirilmesi gibi siyasi ortamı etkileyen olayların da avantajıyla 1999 seçimlerinin sağ siyasi partiler içerisinde en fazla kazanım elde eden parti oldu. MHP % 18 oy oranı ve 129 milletvekilliği ile 1999 seçimlerinin ikinci partisi konumuna yükseldi. 57.Hükümette DSP-MHP-ANAP koalisyonuyla iktidarda olan parti, ekonomik kriz, IMF politikalarının uygulanmasından doğan sıkıntılar, "Rahşan Affi" olarak bilinen genel aften kaynaklı rahatsızlık ve türban konusundaki tutum gibi nedenlerle 2002 yılındaki seçimlerde baraj altında kalmıştır. 3 Kasım 2002 tarihinde yapılan erken genel seçimlerde MHP % 8.4 oy oranı ile TBMM'de temsil olanağını yitirmiştir (Yücel, 2005: 110-111).

Tarihinin en yüksek oy oranı olan % 18'i koruyamayan MHP, 2007 yılında girdiği genel seçimlerde % 14, 27 oy oranı ve 70 milletvekilliği, 2011 yılında yapılan genel seçimlerde % 13.01 oy oranı ve 53 milletvekilliği, 7 Haziran 2015 genel seçimlerinde % 16.29 oy oranı ve 80 milletvekilliği, 1 Kasım 2015 tekrarlanan genel seçimlerde % 11, 90 oy oranı ve 40 milletvekilliği ve 24 Haziran 2018 yılında yapılan cumhurbaşkanlığı seçimi ve

Türk Milliyetçiliğinin Partileşme Süreci: Ckmp'den İyi Parti'ye Türkiye'de ...

Cumhur İttifakı çerçevesinde yapılan genel seçimlerde % 11.10 oy oranı ve 49 milletvekilliği ile TBMM'de temsil imkânı elde etmiştir (YSK, 2021a).

2002 yılında ülke barajının altında kalması sebebiyle TBMM'de temsil olanağı bulamayan MHP sonrasında girdiği tüm seçimlerde ülke barajını aşarak temsil olanağı elde etmiştir. İnşili çıkışlı bir oy grafiği olsa da Türk Milliyetçiliğini temsil iddiasında olan MHP'nin milliyetçi eğilimlerin adresi ya da adreslerinden biri olarak önemli bir oy potansiyelinin olduğu ve bu potansiyeli koruduğu söylenebilir. Ancak birçok siyasi harekette olduğu gibi MHP'de de Türk siyasal hayatının çeşitli dönemlerinde bölünmeler yaşanmış ve yeni siyasi partiler rakip olarak seçimlerde MHP'nin karşısına ya da daha doğru bir tabirle seçmen karşısına çıkmıştır. MHP'nin karşısına çıkma durumu milliyetçi seçmen kitlesinden bir kısmının oylarının alma bağlamında ifade edilmiştir. Yeni partilerin aldığı oy oranları ve TBMM aritmetiğine etkisi çerçevesinde ilerleyen bölümlerde bu konuya değinilecektir.

5. BÜYÜK BİRLİK PARTİSİ (BBP)

12 Eylül darbesi sonrası dönemde milliyetçi çizgide siyaset yapan ve toplum zemininde var olan milliyetçi camia arasında farklı görüş ve yaklaşımların ortaya çıktığını ve ileride yaşanacak bölünmelerin temellerinin atıldığı söylenebilir. Bu bağlamda söyleyebileceğimiz en önemli nokta darbe sonrası dönemde milliyetçi bazı kesimlerin İslam'ı referans alma noktasında önceki çizgilerinden ayrışmaları olmuştur. Bu yaklaşım değişikliğinin ortaya çıkmasında etkili olan en önemli etkenlerin başında milliyetçi çizgi içerisindeki gençlik önderlerinin bazılarının 12 Eylül öncesi ve sonrası dönemde devlet tarafından maruz bırakılmış oldukları muameleler olarak ifade edilebilir. Muhsin Yazıcıoğlu'nun önderlik ettiği bu gençlik önderlerinin siyasal İslam'ın temel prensipleriyle 12 Eylül öncesi başlayan ve sonrasında da devam eden uzun cezaevi yıllarında tanıştığı söylenebilir (Arıkan, 2008: 17). Bu grubun İslam'ın araçsallaştırılması konusuna karşı oldukları da ifade edilmelidir. Milliyetçi siyasal örgütlenmenin lideri Alparslan Türkeş ve yakınları ise bu konuda çok farklı bir düşünceye sahip olmakla beraber, özellikle Anadolu'da söz sahibi oldukları yerlerde ki oy potansiyellerini konsolide etmek bakımından bu gruba karşı herhangi bir tepki göstermediler. Bu tepkisizliklerinin nedeni bu gençlik önderlerinin camia içerisinde sevgi ve saygı duyulan kişiler olmalarıydı (Arıkan, 2008: 54).

Bu parti içi koşullar içerisinde 1991 yılında yapılan genel seçimlerde ittifakla TBMM'ye giren MHP'nin partililerin isteklerinin daha kolay yerine getirilebilmesi sebebiyle DYP-SHP hükümetine destek vermesi tartışmalara neden olmuştur. İçinde sol bir parti olan hükümete destek verilmesi durumu parti içinde özellikle "Türk-İslam Ülkücüleri" adı verilen ve liderliğini Muhsin Yazıcıoğlu'nun yaptığı bir grup tarafından eleştirilmiştir (Uzun, 2013: 261). Muhsin Yazıcıoğlu ve onunla beraber hareket eden beş arkadaşı MÇP'nin olması gereken gerçek çizgisinden hızla uzaklaştığı düşüncesini paylaşıyorlardı. Muhsin Yazıcıoğlu 1998 yılında yazmış olduğu "*Yeni Bir Dünya İçin Yeni Bir Türkiye*" başlıklı çalışmasında kendisi ile beraber hareket eden ve partiden ayrılan arkadaşlarının bu ayrılığının arka planında "*İlkesizlik, Parti İçi Demokrasinin bulunmayışı, Lider Sultası, Bireyi değerlendiriliş biçimi, Günü birlik politika belirleme, Pazarlıkçılık, ve sistemle özdeş hale gelme*" gibi faktörlerin bulunduğunu ortaya koymuştur. Bu grubun partiden ayrılması ile eş anlamlı bir şekilde MÇP içerisinde birçok istifanın söz konusu olduğunu söyleyebiliriz. İstifa eden bu kesim "*Yeni Oluşum Hareketi (YOH)*" isimli yeni ve altyapısı olmayan bir yapılanmaya gitmeyi tercih ettiler. Bir süre sonra ise YOH'un düzenlemiş olduğu kongrede almış olduğu bir karar ile kendilerini ayırdıkları diğer kesime göre "daha dindar" olarak nitelendiren bu grubun siyasal hayata yeni bir parti kurarak devam edeceklerini deklere ettikleri görülmektedir (Arıkan, 2008: 54).

Sivas Milletvekili Muhsin Yazıcıoğlu ve Ülkü Ocaklarından gelen arkadaşları 7 Temmuz 1992 yılında istifa etmişlerdir. Muhsin Yazıcıoğlu ve milletvekilleri Saffet Topaktaş, Ahmet Özdemir, Ökkeş Şendiller, İsmet Gür ve Esat Bütün ile 29 Ocak 1993 tarihinde hilal içinde gül amblemi bulunan Büyük Birlik Partisi (BBP)'ni kurdular.

Kurulan bu yeni partinin genel başkanlığına Muhsin Yazıcıoğlu'nun seçildiğini görüyoruz. Yazıcıoğlu ve arkadaşları siyasal hayata kurulan bu yeni parti ile devam etme kararı alırken, siyasal hareketlerinin toplumsal boyutta etkisini artırmak için 1992 yılında “*Nizam-ı Alem Ocakları*” adıyla bir gençlik yapılanması da oluşturdular. Genel olarak bakıldığında bu gençlik yapılanması partinin ileriki yıllarda ayakta durmasını sağlayacak temel örgütlenmelerden birisi olmuştur (Arıkan, 2008: 63).

Genel olarak Türklüğü değil de İslam'ı merkeze alan bir siyaset izledikleri söylenebilir. Bu konuda kurucu başkanı olan Muhsin Yazıcıoğlu'nun İslamcı örgütlerle sadece metodoloji açısından farklılıkları olduğuna ilişkin açıklaması kayda değerdir (Bora & Can, 2011: 59)

BBP, ilk girdiği yerel seçimlerde dördü ilçe yedisi belde toplamda 11 belediye kazandı, İl Genel Meclisi seçimlerinde de % 1.3'lük oy oranı elde etti. 1995 Genel seçimlerine ANAP'la ittifakla giren BBP, 7 milletvekili ile TBMM'de temsil olanağı elde etti.

1999 ve 2002 yılında yapılan genel seçimlerde % 1 oy alarak baraja takılan parti, 2007 yılında yapılan genel seçimlerde parti lideri Muhsin Yazıcıoğlu'nun bağımsız aday olarak seçime girmesi ve sonrasında tekrar partisinin başına geçmesiyle TBMM'de temsil olanağı elde etmiştir. Yazıcıoğlu, yerel seçim çalışmaları kapsamında Kahramanmaraş'tan Yozgat'a giderken yaşanan helikopter kazası sonucu hayatını kaybetmiştir (TRT, 2021). Partinin genel başkanlığını 2009-2011 yılları arasında Yalçın Topçu yapmıştır. 2011'den günümüze kadar da Mustafa Destici devam ettirmektedir. 2011 ve 2015 yıllarında Hakkı Öznur'un genel başkan vekilliği bulunmaktadır.

2011 yılında yapılan genel seçimlerde % 0.75, 2015 yılında yapılan genel seçimlerde ise % 0.53'lük oy oranları ile TBMM'de temsil olanağı elde edemeyen parti 2018 yılında yapılan ve yeni sistemle gidilen seçimlerde ittifak içerisinde genel başkan Mustafa Destici'nin Ankara milletvekili olarak seçilmesiyle TBMM'de temsil olanağı elde etmiştir (YSK, 2021a).

Yücel, BBP'yi milliyetçi ve muhafazakâr tabanın oylarına talip MSP-MHP çizgilerinin arasında yer alan yapısıyla faaliyetlerini yürüten bir parti olarak tanımlamaktadır (2005:115). MHP'den ayrılarak Türk siyasal yaşamına farklı bir kadroyla devam eden BBP'nin bağımsız aday yolu ya da ittifaklar dışında girdiği seçimlerde TBMM'de temsil olanağı elde edemediği görülmektedir. % 1 ve altında elde edilen oy oranlarının seçmen nezdinde temsil anlamında yeterli bir karşılığı olmasa da ittifaklar ve destekler anlamında siyasal hayatta bir etkiden söz edilebilir. 2023 Seçimlerinde ise AK Parti, Milliyetçi Hareket Partisi'nin oluşturduğu Cumhuriyet İttifakı içerisinde Millet İttifakına karşı saf tuttuğu görülmektedir.

6. İYİ PARTİ

7 Haziran 2015 seçimlerinden sonra MHP'de yaşanan kurultay süreci ve mücadele İYİ Parti'nin kurulmasıyla sonuçlanmıştır. 1 Kasım 2015'te MHP'nin oylarının % 16 dan % 12'ye TBMM'deki milletvekili sayısının ise yarı yarıya düşmesinin ardından 547 delegenin olağanüstü kurultay çağrısı MHP Genel Merkezine iletilmiş, 1 Kasım seçimlerinde aday gösterilmeyen Meral Akşener ve MHP eski milletvekilleri Sinan Oğan ve Koray Aydın olağanüstü kongre talep ederek genel başkanlığa aday olmuşlardır (BBC, 2016). Olağanüstü tüzük kurultayı talebinin MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli tarafından reddedilmesi ve

Türk Milliyetçiliğinin Partileşme Süreci: Ckmp'den İyi Parti'ye Türkiye'de ...

kurultayın olağan tarihi olan 2018'de yapılacağıın açıklanmasının ardından kurultay süreçleri yargıya taşındı (Habertürk, 2021). Meral Akşener önderliğinde Devlet Bahçeli'yle verilen mücadele neticesinde istediği sonucu elde edemeyen grup 25 Ekim'de ismi, tüzüğü, programı ve amblemi açıklanan İYİ Parti'yi kurdu.

İYİ Parti 2018 yılında yapılan Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili Genel Seçimlerine "Millet İttifakı" adı verilen ve Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ve Saadet Partisi (SP)'den oluşan partilerle birlikte katıldı. % 9.96 oy oranı ve 43 milletvekili ile TBMM'nde temsil olanağı elde eden İYİ Parti (YSK,2021b), MHP'den ayrılarak kurulan BBP'ye göre daha etkili sonuç elde etmeyi başardı. 2019 yılında yapılan yerel seçimlere de Millet İttifakı içerisinde giren İYİ Parti, CHP ile birlikte başta Ankara ve İstanbul olmak üzere Cumhurbaşkanlığı İttifakının üyesi olan AK Parti'nin daha önce yönettiği şehirlerin belediyelerini de alarak Türk siyasal hayatında aktif bir rol oynayacağını gösterdi.

2023 Seçimlerine ise Cumhuriyet Halk Partisi, Gelecek Partisi, Deva Partisi, Saadet Partisi, Demokrat Parti ile birlikte 6'lı masa olarak adlandırılan Millet İttifakı içerisinde Cumhurbaşkanlığına karşı saf tuttuğu görülmektedir. İttifak içerisinde olmamakla beraber HDP tarafından yapılan açıklamalarda Millet ittifakına açık destek sunulması konusunda parti içerisinde sessiz bir tavır sergilenmesi, 2023 seçimlerinde İYİ Parti oylarında az da olsa düşüş ile sonuçlandı. YSK tarafından yapılan seçim kesin sonuçlarına göre % 9,69 luk oy oranı alarak bir önceki seçimlere göre yüzde yarımlık bir düşüş söz konusu oldu. Bu durumun dışında HDP'nin ittifak dışında olmasına rağmen verdiği desteğe sessiz kalınmasının ortaya çıkarmış olduğu bir sonuçta seçim öncesi ve sonrasında özellikle milliyetçi çizgiden gelen birçok siyasetçinin istifası olarak ifade edilebilir. Partiden bu kopmaların devam etmesi milliyetçi seçmen kitlesinin siyasal oy verme tercihlerini hangi boyutta şekillendireceği ve partinin hangi kulvarda siyaset üreteceği konusu 2028 yılında yapılacak seçimlerde cevap bulacak bir konu olarak ortada durmaktadır.

İYİ Parti ve milliyetçi siyasal çizginin ana omurgasını oluşturan MHP arasında bir karşılaştırma yaptığımızda; Kürt siyasal hareketine karşı almış olduğu pozisyon açısından MHP daha katı bir duruş sergilerken İYİ Partinin bu konuda daha seçim sonuçlarına etkisi bakımından pragmatist davrandığı söylenebilir. Bu bağlamda MHP ile bir değerlendirme yapıldığında MHP'nin milliyetçi hassasiyetlerinin daha ağır bastığı söylenebilir. Seçmen profili açısından değerlendirdiğimizde ise MHP'nin seçmen kitlesini salt milliyetçi seçmen kitlesi oluştururken İYİ Parti'nin seçmen kitlesini bir kısım milliyetçi seçmenin yanında Ak Parti'nin uygulamalarına muhalif bir kısım seçmen kitlesinin oluşturduğu görülmektedir.

7. SONUÇ

Cumhuriyet dönemi Türk siyasal hayatında yer alan partilerin hemen hemen birçoğunun milliyetçilik bağlamında bir duruşunun olduğu milliyetçi eğilimleri olan seçmenleri de hedef kitlesi içerisinde tutmaya çalıştığı söylenebilir. Ancak Türkçülük, Türk Milleti ya da milliyetçiliğini siyasetinin merkezinde tutan partiler söz konusu olduğunda ve bir başlangıç belirlenmek istendiğinde ilk karşımıza çıkan parti Cumhuriyetçi Millet Partisi ve Köylü Partisinin birleşimiyle karşımıza çıkan Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'dir. CMKP'nin başlangıç olarak kabul edilmesinde Türkiye'de milliyetçi hareketin sembol ismi olan Alparslan Türkeş'in Partinin genel başkanlığını 1965'te elde etmesi belirtilebilir. 1960 sonrası ortaya konulan yeni sistem içerisinde CMKP'nin % 14 oy alması Türkiye'de milliyetçiliği hassasiyeti olan bir partinin yakalayabileceği oy oranları konusunda önemli bir sonuç ortaya koymaktadır. Ancak siyasi hareketlerin bölünmesiyle yaşayabileceği oy kaybı konusunda da sonuçlar sunmakta ve 1965 seçimlerinde oy oranının % 2'lere gerilemesi de istikrar bağlamında fikir vermektedir. Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisinin 1969 yılında

Milliyetçi Hareket Partisi olarak adını değiştirmesi milliyetçilik vurgusunun parti ismi bağlamında benimsendiği başlangıç olarak karşımıza çıkmaktadır.

MHP'nin seçim dönemlerinde aldığı oylar ve TBMM'de elde ettiği temsil olanağı, inişli çıkışlı bir grafik sergilese de Türkiye'de milliyetçiliği programının merkezine alan bir partinin sabit bir seçmen kitlesinin olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Bu bağlamda bu oylara talip olan farklı partiler olacağı gibi parti içinden kaynaklanan muhalif hareketlerin de partileşme sürecine girmeleri olağandır. Dolayısıyla MHP ile ilgili olarak siyasal hayat içerisinde Türk milliyetçiliğinin kurucu değerlerini üreten ana eksen parti olduğu söylenebilir.

MHP'de parti içi muhalefetin kendisine ayrı bir yol çizmesi açısından ilk örnek Muhsin Yazıcıoğlu liderliğinde kurulan BBP olarak kendini göstermiştir. Çeşitli ittifaklar ya da bağımsız milletvekili adaylığı yoluyla TBMM'de temsil olanağı elde eden BBP, milliyetçi seçmenler parti olarak TBMM'de yer alabilecek oy desteğini sağlayamamıştır. Parti lideri ile seçimlerde yüzde 1'lik sonuçlar eden parti, Yazıcıoğlu'nun ölümünün ardından yüzde 1'lik oranı da kaybetmiştir.

Devlet Bahçeli liderliğindeki MHP içerisinde bir başka muhalif ve partileşen hareket Meral Akşener liderliğinde ortaya çıkan İYİ Parti'dir. Partinin ittifak dâhilinde girdiği genel seçimlerde yüzde 10'luk bir oy oranı yakalaması ve aynı şekilde yerel seçimlerde bağlı olduğu ittifakla etkili sonuçlar elde etmesi muhalif hareketlerin ya da bölünmüş yapıların başarılı olabileceği noktasında bir sonuç sunmaktadır. Bu başarının sürdürülebilirliği ile ilgili önümüzdeki yıllarda yapılacak seçimlerin sonuçlarını görmek gerekmektedir. Çünkü İYİ Parti içerisinden de kurucular içerisinde yer alıp daha sonra ayrılarak partileşme sürecini tamamlayan Ümit Özdağ liderliğinde kurulan ve Türkçülüğü ya da milliyetçiliği programının merkezine koyan Zafer Partisi siyasi faaliyetlerini sürdürmektedir.

Milliyetçilik bağlamında siyasal hareketini sürdüren ya da üyelerinin önceki mensubiyetleri nedeniyle bu çizgide algılanan partilerin genel durumu değerlendirildiğinde bu partilerin Türkiye'de TBMM'de her dönemde temsil olanağını yakalayabilecek bir oy potansiyelinin bulunduğunu belirtmek gerekir. Bu oy tercihlerinin Türk milliyetçiliği bağlamında hareket eden parti/partilere yönlendirilebilmesi durumunda ilgili partilerin etkili bir siyasi hareket olarak TBMM'de yer alabileceklerini söylemek mümkündür. Aynı şekilde milliyetçi hareketlerin seçmen kitlesini etkileyebilecek kampanya stratejileri ile diğer sağ partilerin milliyetçi oyları kendilerine çekmek suretiyle tersi bir durumu ortaya çıkarabileceklerini de belirtmek gerekir.

Sonuç olarak Türk milliyetçiliği motivasyonu ile hareket eden parti/partilerin Türkiye geneli oy dağılımında yüzde 20'lere dayanan bir potansiyelinin olduğunu ve bu potansiyelinin Türk siyasal hayatında belirleyici bir konumda olduğu söylenebilir.

EXTENDED SUMMARY

The nationalism movement, which emerged with the French Revolution and affected a significant part of the world afterwards, also affected the Ottoman Empire. In the Republic of Turkey, which was established after the collapse of the Ottoman Empire, the nationalism movement manifested itself as a nation-state consciousness. The emphasis on the concepts of "Turk" and "nation" appears as a nationalist indicator in this sense. In this study, political parties, which are accepted as the reflection of the nationalism movement in political life, are handled in the context of the historical process in the political life of the Republic of Turkey. Political parties that take Turkish nationalism as a founding value or are perceived as "Turkish Nationalist" are discussed in the historical process starting from the Republican Peasant Nation Party (CKMP) to the last İYİ Party.

Türk Milliyetçiliğinin Partileşme Süreci: Ckmp'den İyi Parti'ye Türkiye'de ...

The first section discusses the emergence of the concept of nationalism, its definitions, and the theoretical framework for nationalist movements in Turkey. Various definitions of the concept are offered and there are different evaluations regarding its origins. In this context, the enrichment of nationalism in relation to concepts such as citizenship, patriotism, ethnicism, xenophobia, and chauvinism is emphasized, and the views that Germany, England or France is the cradle of nationalism are included.

In the second part, the pioneers of nationalism movements in Turkey are included, and a framework is presented regarding the contributions of names such as Ziya Gökalp, Gaspıralı İsmail, Halide Edip, Yusuf Akçura, Ahmet Ağaoğlu to the idea of nationalism. In this section, the single-party period and the process of Turkish nationalism towards the 60s are discussed.

Starting from the third part of the study, the examples that emerged in the context of the party formation process of Turkish nationalism are examined. First of all, the Republican Peasant Nation Party (CKMP), which was founded by the amalgamation of the Peasant Party of Turkey and the Republican Nation Party, is analysed within the scope of the study. The establishment of the party, the number of votes it received in the elections and the number of parliamentary deputies were evaluated, and the change that took place after Alparslan Türkeş and his friends' participation in the party was also examined within the scope of CKMP. The CKMP changed its name to the Nationalist Movement Party at an extraordinary congress and continued its political journey under different symbols.

After the CKMP's name and emblem were changed, the focus of the nationalist movement became the Nationalist Movement Party. The party's appearance as a "civilian power on the side of the state", the elections it participated in and the alliances it formed in political life are presented. The dominance of the MHP in the right-wing political sector through its youth organization, the role it assumed in the Nationalist Front governments and the bureaucratic gains it achieved are also discussed in the relevant section. In addition, the period of the September 12 Military Intervention, the closure of the party and the governance process during the coup, which took place against the MHP's expectations, are also analyzed. After the 12 September Military Intervention, the Conservative Party, which was founded instead of the MHP, changed its name to the Nationalist Work Party (MÇP) in 1985, which is seen as the re-entry of the "Nationalist" emphasis into Turkish political life. In 1980, when the process of reopening the parties that had been closed down began to work, there were discussions on the reopening of the MHP, and the name of the party was changed to MHP with the congress held in 1993. In this section, the electoral processes and results of the MHP up to the present day are also evaluated.

The Grand Unity Party (BBP) and the İYİ Party, which were founded by politicians who came together after leaving the MHP, are analyzed. It was evaluated that the BBP gained the opportunity to be represented in the Parliament through alliances and independent candidates, while the İYİ Party, as a new formation, took its place in the political arena as an actor in the context of a legal alliance. In addition, the newly established Victory Party (ZP), which did not enter an election race, was also emphasized in the study, but a detailed evaluation could not be made because of its immaturity.

In the evaluation and conclusion section, comparisons and evaluations are made regarding the parties that come to the forefront with an emphasis on nationalism in Turkey and the parties that are perceived as nationalist. It has been evaluated that nationalism has an important voting potential and that it has the opportunity to be represented in the Grand National Assembly of Turkey every term and has a voting potential of twenty percent.

KAYNAKÇA

- Akçura, Y. (1990). *Türkçülük*. Tokar Yayınları. İstanbul.
- Arıkan, E. B. (2008). *Milliyetçi Hareket Partisi. Agora Kitaplığı*. İstanbul
- Baydur, M. (1994). *Milliyetçilik*. Ağaç Yayıncılık. İstanbul
- BBC.(2016). Erişim: 22.05.2021, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/03/160229_mhp_ne_oluyor
- Bora, T. & Can, K. (2009). *Devlet Ocak Dergâh*. İletişim Yayınları. İstanbul
- Bora, T. & Can, K. (2011). *Devlet ve Kuzgun*. İletişim Yayınları. İstanbul
- Bora, T. (2014). *Türk Sağının Üç Hali*. Birikim Yayınları. İstanbul.
- Copeaux, E. (2008). Türk Milliyetçiliği: Sözcükler, Tarihler (Çev. Görkem Doğan), İşaretler. İçinde *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce 4*, (ss.44-52). İletişim Yayınları. İstanbul.
- Dieckhoff, A. & Jaffrelo, C. (2013). *Milliyetçiliği Yeniden Düşünmek*. (Çev. Devrim Çetinkasap). İletişim Yayınları. İstanbul.
- Dursun, D., (2018). *Türkiye’nin Siyasal Hayatı*. Beta Yayınları. İstanbul
- Erer, T. (1986). *Türkiye’de Parti kavgaları. Tekin Yayınları*. İstanbul
- Ertan, F.T. & Örs, O. (2018). Milliyetçiliğin Müphemliği: Milliyetçilik Nedir?. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, (62). Bahar, 39-84
- Haberler.com. (2021a). Erişim: 11.05.2021, <https://secim.haberler.com/1973/>
- Haberler.com. (2021b.) Erişim: 12.05.2021, <https://www.haberler.com/secim/1977/>
- Habertürk.(2021). Erişim: 22.05.2021, <https://www.haberturk.com/gundem/haber/1257339-mhpde-bitmeyen-tartisma-kurultay-sureci-ve-devlet-bahceli-muhalefeti>
- Heywood, A., (2011), *Siyasetin Temel Kavramları*. Adres Yayınları. Ankara.
- Georgeon, F. (2009). *Osmanlı-Türk Modernleşmesi* (Çev. Ali Berktaş). Yapı Kredi Yayınları. İstanbul
- Gökalp, Z. (2005). *Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak*, (Haz. Kader Aksu). Eflatun Yayıncılık. İstanbul.
- Kerestecioğlu, İ.Ö. (2009). Milliyetçilik “Uyuyan Güzeli Uyandıran Prens”ten Frankeştayn Canavarına, içinde H.Birsen Örs (Der.), *19.Yüzyıldan 20.Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler*, (ss.307-350). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. İstanbul.
- Kurban, İ. (2005). *Bizim Kırım Dergisi. Sayı.7*
- Oba, A. E. (1995). *Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu*. İmge Kitabevi. Ankara
- Osmanoğlu, C. (2008). *Ziya Gökalp’te Türkçülük Akımı*. XII Levha Yay. İstanbul
- Önen, N. (2005). *İki Turan*. İletişim Yayınları. İstanbul
- Özdoğan, G. G. (2001). *Turan’dan Bozkurt’a*, İletişim Yayınları, İstanbul
- Özkırımlı, U. (2009). *Milliyetçilik Kuramları Eleştirel Bir Bakış*, Doğu Batı Yayınları, Ankara
- Öznur, H. (1999). *Ülkücü Hareket, Cilt:1, Alternatif Yayınları, Ankara*
- Semiz, Y. (2014). İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Türkçülük Politikası. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (14), 221-247
- Tokluoğlu, C. (2013). *Ziya Gökalp ve Türkçülük*. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, (68), 113-139
- Uzun, T. (2013) Milliyetçi Hareket Partisi. İçinde Turgay Uzun (Ed.), *İttihat Terakki’den Günümüze Siyasal Partiler*, (ss.237-281). Orion Kitabevi, Ankara
- Yücel, S. (2005). *Türkiye’nin Siyasal Partileri*, Alfa Yayınları, İstanbul
- Token, M. (1992). *Demokrat Partinin Altın Yılları 1950-1954*, Bilgi Yayınevi, Ankara
- TRT.(2021). Erişim: 21.05.2021, <https://www.trthaber.com/haber/gundem/muhsin-yazicioglu-12-olum-yil-donumunde-aniliyor-567418.html>

Türk Milliyetçiliğinin Partileşme Süreci: Ckmp'den İyi Parti'ye Türkiye'de ...

- Tuncel, G. (2015). Siyasal Partiler. İçinde Ahmet Karadağ (Ed.), *Osmanlıdan Cumhuriyete Türkiye'de Siyasal Hayat*, (ss.169-249). Bilsam Yayınları, Malatya
- Turgut, H. (1995). *Türkeş'in Anıları; Şahinlerin Dansı*, ABC Yayınları, İstanbul
- Yayman, H. (2009). Değişim ve Süreklilik Ekseninde MHP, SETA Analiz Dergisi, www.setav.org, Sayı:5
- YSK. (2021a). Erişim: 12.05.2021, www.ysk.gov.tr
- YSK.(2021b). Erişim: 22.05.2021, <https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/KesinSecimSonuclari/2018MV96C.pdf>
- Yön Dergisi. (1965). CMKP, Erişim: 20.07.2021, , (123), 1- 4, www.issuu.com